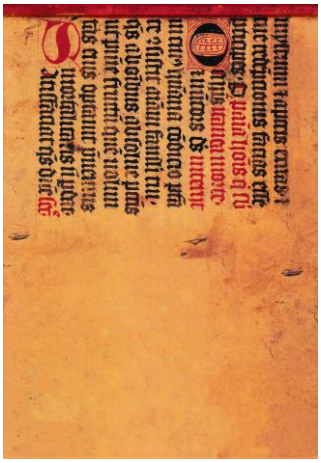

Catalogus fragmentorum. Tomus I. Stredoveké rukopisné fragmenty na tlačiach 16. storočia z fondu františkánskych knižníc Slovenskej Národnej Knižnice **[Fragmente manuscrise medievale pe tipărituri de secolul al XVI-lea din fondul bibliotecilor franciscane ale Bibliotecii Naţionale a Slovaciei], ed. Eduard Lazorík, Martin, 2019, 277 p., ISBN 978-80-8149-114-6**

Catalogus fragmentorum. Tomus II. Stredoveké rukopisné fragmenty z fondov Slovenskej národnej knižnice a v knižniciach Zaiovcov, Aponiovcov, Učenej spoločnosti malohontskej a Antona Augustína Baníka **[Fragmente manuscrise medievale din fondurile Bibliotecii Naţionale a Slovaciei şi din bibliotecile familiilor Zai, Aponi, ale Societăţii Intelectuale din Malohont şi a lui Anton Augustín Baník], ed. Eduard Lazorík, Martin, 2021, 256 p., ISBN 978-80-8149-144-3**

Prezentăm în paralel aceste două volume, care prin conţinutul lor similar formează un întreg, o lucrare de înaltă specialitate a tânărului şi experimentatului istoric din Slovacia, Eduard Lazorík. Biblioteca Naţională a Slovaciei din Martin este păstrătoarea a numeroase fonduri istorice provenite din diferite localităţi istorice ale ţării. Rezultatul cercetărilor lui Eduard Lazorík este împărţit în două grupe de fonduri, prima urmăreşte fragmente păstrate în bibliotecile franciscane din Slovacia, iar cea de-a doua se referă la un grup de fragmente din bibliotecile familiale.

Despre cercetarea fragmentelor manuscrise şi nevoia de a fi catalogate a început să se vorbească în Slovacia în anul 1965, când a avut loc prima întâlnire a Comisiei de medievistică. Promotorul ideii a fost cunoscutul paleograf şi medievist Július Sopko, cel care s-a şi ocupat de problema lor în lucrarea *Kódexy a neúplne zachované rukopisy v slovenských knižniciach. Kódexy slovenskej proveniencie III* [Codici şi manuscrise păstrate parţial în biblioteci slovace. Codici de provenienţă slovacă III]. Martin, 1986. Din păcate, munca începută de Július Sopko nu a fost continuată vreme îndelungată, până când *Institutul de*

Muzică din cadrul *Academiei Slovace de Ştiinţă*, prin doamna Eva Veselovská, a tipărit *Catalogus fragmentorum cum notis musicis medii aevi in Slovaciae*. Tomus I-IV, Bratislava, 2008, 2011, 2014, 2015.

În primul volum indicat, punctul de plecare al autorului şi editorului Eduard Lazorík a fost restul de fragmente rămase necercetate de către J. Sopko, autorul studiind în acest prim volum fragmentele din bibliotecile franciscane. Până să ajungă la catalogul propriu-zis, editorul a realizat o scurtă istorie a mănăstirilor franciscane şi a bibliotecilor deţinute de acest ordin (*Fond tlačí 16. Storočia z františkánskych knižnic. Františkánske kláštory a ich knižnice*, p. 8-16). Conţinutul fragmentelor, aspectul paleografic, stabilirea provenienţei, legătura de carte sunt discutate mai apoi, pentru ca, în continuare, editorul să prezinte structura catalogului: au fost analizate separat acele fragmente despre care se ştie cu siguranţă că provin din unul şi acelaşi manuscris; excepţie fac fragmentele de dimensiuni mici, la care nu s-a putut afla continuarea.

Catalogul propriu-zis este structurat pe mai multe nivele: în primul intră fragmente din domeniile „Biblistica, patristica, sermones", scrieri ale sfinţilor părinţi şi diferite predici; în al doilea „Universitaria et scholaria", în mare parte manuale de drept canonic şi roman; cel mai consistent este grupul format din fragmente cu conţinut liturgic (2 nivele, fragmente cu note muzicale şi fără), iar ultimul a fost denumit „Textus illegibiles", fragmente ilizibile şi care nu au putut fi incluse într-unul din nivelele anterioare. Fragmentele sunt organizate în ordine cronologică, stabilindu-se apoi o continuitate între ele. În cazul în care nu exista vreo legătură, editorul le-a detaşat prin cota lor.

În total, au fost analizate şi catalogate 97 de fragmente care au fost descoperite în 85 de lucrări (misale, breviare, Grigore cel Mare, Cassiodor, Beda Venerabilul, Iacob de Voragine, Antonio Azzaro de Parma, Pietro della Vigna, iar din literatura clasică doar Ovidiu) din fondul de secol al XVI-lea din bibliotecile franciscane, în care se păstrează aproape 2500 de titluri, păstrate astăzi în fondurile Bibliotecii Naţionale a Slovaciei. În urma analizei paleografice s-a constatat că fragmentele datează din a doua jumătate a secolului al XII-lea până la începutul secolului al XVI-lea, folosindu-se toate tipurile de scriere care s-au utilizat în acele perioade. Editorul a încercat să stabilească şi provenienţa acestor fragmente: de ex. fragmentul 33 poate fi atribuit unui învăţat ceh, 44 şi 55 au legătură tot cu spaţiul ceh, fragmentul 40 poate aparţine spaţiului slovac, la fel şi 42, 43 sau 48. „Multitudinea de fragmente dovedeşte numărul mare de manuscrise medievale pierdute care au fost mult mai multe decât se poate dovedi în zilele noastre prin codicii păstraţi" (p. 257). Această afirmaţie l-a impulsionat, se pare, pe autor să continue lucrarea de licenţă, rezultatul fiind cel de-al doilea volum al catalogului.

În spaţiul european cercetarea fragmentelor manuscrise a progresat prin diferite proiecte, baze de date, chiar o revistă – *Fragmentology*. Eduard Lazorík

a analizat în cel de-al doilea volum fondul Bibliotecii Naţionale a Slovaciei, bibliotecile nobiliare ale familiilor Zai şi Aponi, pe cea a Societăţii Intelectuale din Malohont şi colecţia lui Anton Augustín Baník, de unde a identificat un total de 94 de fragmente manuscrise din 86 de lucrări, pe care le-a structurat după modelul primului volum: „Biblica, patristica, sermones", „Universitaria et scholaria", „Liturgica cum notis musicis", „Liturgica sine notis musicis" şi „Textus illegibiles". În acest volum, E. Lazorík şi-a continuat cercetarea întreprinsă anterior, publicând, de data aceasta, disertaţia de master care a fost susţinută în anul 2020 în cadrul Facultăţii de Filosofie, Departamentul de Ştiinţe auxiliare şi arhivistică de la Universitatea Masaryk din Brno (Cehia).

E. Lazorík începe catalogul cu un binevenit istoric al fondurilor, unde discută însemnările de proprietate şi legăturile de carte (*História fondov s analýzou vlastníckych poznámok a knihviazačskej práce*, p. 7-16), urmând să analizeze tipurile de scriere, conţinutul sau fragmentele muzicale. Din ceea ce a putut identifica editorul, printre autorii acestor fragmente manuscrise, pe pergament şi hârtie, se numără Hieronim şi Grigore cel Mare, Beda Venerabilul, Iacob de Voragine, Herbert de Clairvaux, Grigore al IX-lea, Petrus Lombardus, Bernard de Botone etc.; la mai multe fragmente din secolul al XV-lea nu li s-a putut însă stabili paternitatea. Din punct de vedere paleografic, cercetătorul a reuşit să identifice un fragment din secolul al XI-lea, mai multe aparţin însă secolului al XIV-lea.

Ca şi în primul, şi acest al doilea volum, pentru a uşura munca specialiştilor şi persoanelor interesate, a fost realizată o serie de indici care prezintă concordanţa cotelor din fondurile avute în vedere şi a celor din catalog: un indice cronologic, unul cu tipurile de scriere, unul al notelor muzicale, al textelor neliturgice, al celor liturgice, unul de posesori şi registrul cântărilor (*register spevov*). Lucrările prezentate se înscriu în seria *Catalogus fragmentorum. Tomus I, II*, editate de Biblioteca Naţională a Slovaciei, folosind imagini color şi o prezentare grafică deosebită; ele fac parte atât dintre realizările de o valoare istorică deosebită, dar prezintă şi o prețioasă valoare bibliologică. În pregătire este şi cel de-al treilea volum al seriei.

Cele două volume ale acestui catalog de fragmente manuscrise oferă un important instrument de lucru celor preocupaţi de cercetarea cărţii manuscrise. Astfel de fragmente se găsesc în multe coperte şi legături de carte păstrate şi în bibliotecile cu fonduri istorice din România; pentru a ne limita la Transilvania, unde numărul de manuscrise occidentale este net superior faţă de rest, amintim doar fondurile Bibliotecii Batthyaneum din Alba Iulia, ale Bibliotecii Academiei Române, filiala Cluj, ale Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga" din Cluj, ale Bibliotecii Brukenthal din Sibiu sau ale Bibliotecii Teleki din Târgu Mureş. Cercetarea unor astfel de fragmente a fost începută de echipa condusă de Adrian Papahagi de la Facultatea de Litere a Universităţii „Babeş-Bolyai" din

Cluj. Totodată, în cadrul Facultăţii de Istorie şi Filosofie a aceleiaşi universităţi, conf. dr. Adinel Dincă a elaborat mai multe articole care tratează aceste *fragmenta codicum* din bibliotecile transilvane.

Andreea Mârza*

* Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, Facultatea de Teologie Greco-Catolică, Departamentul Blaj.